

ნანა შავთვალაძე

საქართველოს უნივერსიტეტი

თბილისი, საქართველო

nana_shavtvaladze@yahoo.com

<https://doi.org/10.52340/lac.2023.08.92>

ქართულის, როგორც უცხო ენის, სწავლების პირველი ციკლის დასრულებისას დაწყებითი საფეხურის მოსწავლეებთან

ქართული ენის სწავლების პირველი ეტაპისთვის მნიშვნელოვანია, გავაცნოთ ენის ხმოვანობა, ჟღერადობა, შეძლებისდაგვარად გამოვუმუშაოთ შემსწავლელებს ენის მიმართ ლოგიკური მიდგომა. ფაქტობრივად, მიდგომას არ ვცვლით და ვაგრძელებთ წინა სტატიებში გამოთქმულ ხედვას. რა თქმა უნდა, ვიყენებთ ოთხივე უნარს. ანბანისა და პირველი საკომუნიკაციო ფრაზების სწავლების შემდგომ ვიწყებთ მარტივი ფორმულებით სიტყვათაშორისი სხვაობის განსაზღვრას. ამას ვასრულებთ თამაშით, ფრთხილად, ეტაპობრივად და მიზნობრივად. ვიყენებთ სხვადასხვა სახალისო აქტივობას. პატივს ვცემთ პრაქტიკულ მარტივიდან რთულისკენ მიზნობრივ მიდგომებს, და კოგნიტიურ სწავლებას. კრიტიკული ფორმით ამ ყველაფრის მიწოდება გვეხმარება შედეგის დაუფლებაში. მთავარია ჯგუფის შეკვრა და თითოეული მონაწილის გაკვეთილის მსვლელობაში აქტიურად ჩაბმა.

ანბანის თანმიმდევრული შესწავლისას აქტიურდება მოსწავლეთა ფონეტიკური აპარატი, ერთვება სმენითი, მხედველობით სენსორი და მეთოდიკის მიხედვით შეხების სენსორიც ამუშავებულია. შეიძლება ითქვას, რომ ხუთი სენსორიდან ოთხს ნამდვილად აქტიურად და შედეგიანად ვიყენებთ. შემდეგ ეტაპზე მნიშვნელოვანია მარტივი და ძნელად წარმოსათქმელი სიტყვებზე ვარჯიში; აგრეთვე, ნაწილობრივ მათ გამოყენებაზე, მიზნობრიობაზე ზრუნვა; პრაქტიკული გამოცდილება გვამლევს უფლებას, წარმოდგენა შეგიქმნათ ჩვენს მეთოდურ ჩარჩოზე, სტრატეგიებსა და თანმიმდევრულ გეგმაზე.

საჭირო და კომუნიკაციისთვის უმთავრესი, მნიშვნელოვანი ფრაზების დაწყების სწავლაც უპირატესად მიგვაჩნია. ამიტომ სინქრონულადაა შერწყმული წვრილ მოტორიკასთან ერთად წარმოთქმისა და იმიტაციის, თუნდაც ხმაბამვითი მიდგომების, გამოყენება.

ასობის ამოცნობას, წაკითხვასა და წარმოთქმასთან ერთად ეტაპობრივად ვირჩევთ გრამატიკული ფორმატიდან მხოლოდ უმცირესსა და უმნიშვნელოვანესს. ჩვენი მიზანია, რომ კომუნიკაცია შედგეს. ამიტომაც ჯერ იფარება პირის ნაცვალსახელები - „მე/შენ/ის“, მხოლოდითი რიცხვი; ჩვენებითი ნაცვალსახელები - „ეს/ის“; მიგებითი ნაწილაკები - „დიახ/კი/ჰო!“, „არა“. „ყოფნა“ ზმნის მხოლოდ - „ვარ/ხარ/არის!“, მხოლოდითი რიცხვი; უარყოფითი ფორმა - „არ არის/არაა!“ კითხვითი სიტყვა - „ვინ?“; ფრაზები - „გამარჯობა!“/„ნახვამდის“/„ერთი წუთით“/„დიდი მადლობა“. თუ როგორ იგეგმება და იფარება თითოეული ფორმატი, რომელიც ამ დაწყებითი ციკლის პირველ და მეორე ნაწილებშია წარმოდგენილი. ახლა ვაგრძელებთ მსვლელობას და მესამე ნაწილის გეგმას გაგაცნობთ.

რა თქმა უნდა, ვიწყებთ თავიდან ყველაფრის გამეორებას; ახლა მოსწავლეები უფრო ყოჩაღად და თამამად აცნობენ თავიანთ თავს თითოეულს; ყინული გამდნარია და აქტივობაც დაწყებულია.

„ვინ“ კითხვითი სიტყვის გააქტიურება კვლავ ხდება ჟესტიკულაციით, მარჯვენა მტევნის ჰორიზონტალურად რამდენჯერმე მოძრაობით. „მე ვინ ვარ? - მე ლაშა ვარ“. „შენ ვინ ხარ? - მე ნანა ხარ!“; „ის ვინ არის? - ის მარკია!“ „ეს ვინ არის? - ეს მაკაა!“; „**თქვენ ვინ ხართ?** - მე ქალბატონი ნანა ვარ!“ „შენ ვინ ხარ? - მე ნანა ვარ!“

ასე აქტიურდება ერთი და იმავე პირის შეკითხვა, როგორც ჩვეულებრივი და თავაზიანი ფორმა. დაფაზე იხატება პატარა გოგო, გოგოს გვერდით - დიდი ადამიანის, ქალის, სილუეტი. ფოკუსირებადი შეკითხვით აქტიურდება სახელის დარქმევა ორივე სილუეტზე: „ეს ვინ არის?“ შემსწავლელები არქმევენ სახელს და აწერენ დაფაზე. შემდეგ გამყოფი ხაზით იყოფა ნახატები; ნაწილი შემსწავლელებისა დგება პატარა გოგოს სილუეტის გასწვრივ რიგში, ნაწილი - მეორე სილუეტის მიხედვით. ერთმანეთის გასწვრივ მდგარნი იწყებენ დიალოგის გააქტიურებას. თქვენობითი ფორმით მიმართავენ: „**თქვენ ვინ ხართ?** - მე ქალბატონი ლიკა ვარ!“ **არ იცვლება მსვლელობა, გრძელდება ბოლომდე.** შემდეგ იმავე ფორმას უკვე მეორე რიგი იყენებს და ახლა მათ უსვამენ შეკითხვებს.

მრავლობითი რიცხვი აქტიურდება. მაგალითს მასწავლებელი აძლევს და ნიმუშად თავად წარადგენს ახალ შესიტყვებას, ამჯერად იყენებს ჟესტიკულაციას, ორ შემსწავლელს გამოაცალკევებს და მიმართავს: „**თქვენ ვინ ხართ?**“ პასუხისთვის იქით, იმ ორ მოსწავლესთან, გადანაცვლება თავად მასწავლებელი და ამბობს მათ ნაცვლად: „**ჩვენ** მიუკი და აკირა ვართ!“ შემდეგ იმეორებს იმავე შესიტყვებას და ამჯერად, შემსწავლელებს უტოვებს უფლებას და მხოლოდ ისინი უპასუხებენ: „ ჩვენ მიუკი და აკირა ვართ“. ასე გრძელდება როლური თამაშის რეგიდით იქამდე, სანამ ყველა შემსწავლელი არ მიიღებს მონაწილეობას. ანუ, ამით უკვე დაძლეულია მრავლობითი რიცხვის ნაცვალსახელები: „ჩვენ, თქვენ“; ზმნები: „ვართ, ხართ“;

შემდეგ ეტაპზე მასწავლებელი ერთ გუნდად შეკრებს შემსწავლელებს, გამოეყოფა თავად ერთ მოსწავლესთან ერთად და მოშორებით, საპირისპირო მხარეს, დგება შეჯგუფებული შემსწავლელებისგან. მასწავლებელი მიმართავს მის წინ მდგარ მოსწავლეს და ხელით აჩვენებს შეკრებილებზე: „**ისინი** ვინ არიან?“ მასწავლებელივე გადანაცვლება მოსწავლის გვერდით და ჯერ თავად უპასუხებს: „**ისინი** შემსწავლელი არიან“. შემდეგ უკვე დამოუკიდებლად იმეორებს მოსწავლე იმავე შესიტყვებას. ყველამ რომ მიიღოს მონაწილეობა, მთელი ჯგუფი იყოფა სამ ნაწილად: ერთი ჯგუფი სვამს კითხვას: „**ისინი ვინ არიან?** - მეორე ჯგუფი მიუგებს: „**ისინი მეგობრები არიან**“; შემდეგ მეორე ჯგუფი სვამს კითხვას და უპასუხებს შესამე ჯგუფი იმავეს და ასე მიდის წრეზე ორჯერ. ამ სახით დაძლეულია პირის ნაცვალსახელები ორივე რიცხვში და ზმნა „ყოფნა“ აწმყო დროის მხოლოდობითა და მრავლობითში.

ვასვენებთ და როლური თამაშით ვიმეორებთ ახალშესწავლილ ფორმებს; როდესაც ყველას მიერ უკვე ასე თუ ისე შესწავლილია, გადავდივართ შემდეგ აქტივობაზე. ვიხსენებთ ფორმას „ერთი წუთით“; ვაჩვენებთ ჟესტიკულაციით, რომ მოსწავლეს შეუძლია გაიაროს გაკვეთილზე, მასწავლებელი ეძახის და ამბობს: „ერთი წუთით!“. მოსწავლე ჯერდება; მასწავლებელი ხელით ანიშნებს, რომ გააგრძელოს გზა, აგრძელებს და მასწავლებელი ისევ მიმართავს: „ერთი წუთით, **მოიცა!**“ დაუდგება წინ და ხელები ანიშნებს, რომ „**მოიცა**“ ნიშნავს გაჩერდეს და დაელოდოს. ისევ ჩვენებით, ჟესტიკულაციის დახმარებითა და ფიზიკური აქტივობით შეისწავლება ეს ფრაზაც.

ყველა სასწავლო სივრცეში არის ნივთები: წიგნები, რვეულები, კალმები. ჯგუფი იყოფა ორად. ერთი ჯგუფი მოამზადებს მაგიდებს, ერთად მიადგამს, ერთ სიგანეზე, როგორც დახლებს. დახლების მხარეს დგება ნახევარი ჯგუფი, მეორე - მყიდველის ფუნქციით ცალკე.

მასწავლებელიც მიიღველებს უერთდება და მიდის პირველი მაგიდებთან, სადაც აწყვია გაფანტულად უამრავი წიგნი, რვეული, კალამი და ა.შ. მასწავლებელი დემონსტრაციულად იქცევს ყველას ყურადღებას და იწყებს: „**თუ შეიძლება, ეს მინდა**“ ამეორებინებს შემსწავლელებს ფრაზას თავიდან რამდენჯერმე. შემდეგ გადადის გამყიდველთა ჯგუფში და უპასუხებს: „**კი, ბატონო! აი, აიღეთ**“.

მყიდველთა ჯგუფიდან იწყება სათითაოდ მოსწავლის მისვლა. შემდეგ როცა ეს ნაკადი სრულდება, მასწავლებელი ჯგუფებს ადგილს უნაცვლებს; იმავე შესიტყვებებს მაგრამ მცირე სახეცვლილებით ამეორებინებს მათ სათითაოდ. მაგ.: „**თუ შეიძლება, ის მინდა**“ - „**კი, ბატონო! აი, აიღეთ**“.

„**ეს**“ და „**ის**“ ჩვენებით ნაცვალსახელები უკვე ნასწავლი აქვთ და ამ ვითარებაში გააქტიურებული ფორმით კიდევ მეორდება და მყარდება მათ გონებაში. შემდეგი შესასწავლი სიტყვა „**რა**“ კითხვითი ნაცვალსახელია. ასეთ შემთხვევისთვის გვაქვს დიდი ე.წ. პოსტერი, რომელზეც გამოსახული არიან: ერთ ბიჭი, ერთი გოგო და სკოლის შენობა. პირველი კითხვა კვლავ ბიჭს მიემართება. მასწავლებელი შემსწავლელებს უსვამს კითხვას: „**ეს ვინ არის?**“ - „**ეს გიორგია!**“; მეორე შეკითხვა - გოგოს: „**ის ვინ არის?**“ - „**თამარია!**“; მესამე შეკითხვას სვამს და პასუხსაც თავად მასწავლებელი ამბობს: „**ეს რა არის?**“ - **ეს არის სკოლა!**“ კითხვა კვლავ მეორდება: „**ეს რა არის?**“ პასუხს ერთიანად, გუნდურად სცემენ: „**ეს არის სკოლა! / „ეს სკოლაა**“. მზადაა დიდი ფორმატები ადამიანთა გამოსახულებით, ცხოველებით, მრავალი ფისოსა და სხვადასხვა ძაღლის ფოტოები, შენობებით, ტრანსპორტით და ა.შ. აქ მასწავლებელი მიანიშნებს ფოტოზე სასურველ გამოსახულებას და მოსწავლეები ჩვენების შემდგომ სათითაოდ უსვამენ კითხვას ან „**ეს რა არის?**“, ან „**ეს ვინ არის?**“

ამ სტრატეგიით „**ვინ**“ და „**რა**“ კითხვითი ნაცვალსახელები ფუნქციურად, პრაქტიკული საშუალებით გაემიჯნათ მათ გონებაში და უკვე გასაგებია, რომ „**ვინ**“ მხოლოდ ადამიანისთვის განკუთვნილი კითხვითი სიტყვაა, ხოლო „**რა**“ - ცხოველებისა და ნივთებისა.

„**ვინ არის?**“ - ნინო ვარ!“ „**აქ ვინ არის?**“ - „**აქ ნინოა!**“ / „**აქ არის ნინო!**“ - „**აქ**“ ადგილის ზმნიზება შემოდის ჩვენებით, ჟესტიკულაციით, ხელების მინიშნებით. ისევ ვიყენებთ კარს, ოთახიდან ვუშვებთ ერთ სტუდენტს, რომელსაც ვანიშნებთ, რომ უნდა დააკაკუნოს. აკაკუნებს, ჩვენ ვებმართებით: „**აქ ვინ არის?**“ „**საბა ვარ!**“; შემდეგ რამდენიმე შემსწავლელი ირგებს როლს. მასწავლებელი შემოიკრებს ჯგუფის ყველა წევრს ერთის გარდა და ამბობს: „**აქ ჩვენ ვართ!**“ შემდეგ ჟესტიკულაციით სვამს კითხვას და ეკითხება მასთან შეკრებილებს: „**იქ ვინ არის?**“ ისინი ერთხმად უპასუხებენ: „**იქ არის გუსტავი!**“ / „**იქ გუსტავია!**“

კვლავ ტრიალდება კარუსელი და გამოყენებულია ისევ ის დიდი ფორმატები ცხოველებისა და ადამიანების ფოტოებით. ჯერ მასწავლებელი მიმართავს კითხვით და თავადვე უპასუხებს: „**აქ ვინ არის?**“ - „**აქ ბიჭია!**“; „**იქ ვინ არის?**“ - „**იქ გოგოა!**“ მასწავლებელი თავიდან იმეორებს კითხვებსა და პასუხებს, ამჯერად შემსწავლელებთან ერთად. შემდეგ შემსწავლელი წყვილებში გამოდის და იმავე დიალოგს განაგრძობენ ფორმატზე მითითებით. ყველა იღებს მონაწილეობას.

ლექსიკის მიხედვით ახალშემსწავლელებს უკვე შეუძლიათ სიტყვათა კომბინაცია. მაგ.: „**შენ ვინ ხარ?**“ - „**მე ბიჭი ვარ!**“; „**შენ ვინ ხარ?**“ - „**მე გოგო ვარ!**“; „**ის ვინ არის?**“ - „**ის ბიჭია!**“; „**ეს ვინ არის?**“ - „**ეს გოგოა!**“; გამოჰყავს მასწავლებელს ერთი შემსწავლელი და მიმართავს: „**თუ შეიძლება, ის ვინ არის?**“ - „**ის ბრაიანია!**“; შემდეგ წყვილებში ააქტიურებენ შესწავლილ მასალას: „**მოიცა, ეს ვინ არის?**“ - „**ეს გოგოა!**“. შუა პროცესში, როცა რამდენიმე წყვილი ერთად მუშაობს, მასწავლებელი თითოეულ წყვილთან მიდის და აკვირდება მსვლელობას.

მოგვიანებით მასწავლებელი ითხოვს ყველას ყურადღებას და ხმამაღლა ამბობს: „ერთი წუთით, ეს ბიჭი ვინ არის?“ – „ეს ბიჭი ნიკოა!“ „სად არის ნიკო?“ – „ნიკო აქ არის!“ „კარგი!“; იმეორებს მასწავლებელი კითხვას და თავად სცემს პასუხს: „სად არის ნიკო?“ – „ნიკო აქ არის, ნიკო სკოლაშია“. ჯგუფი იყოფა წყვილებად. თითოეულ წყვილს ეძლევა ერთნაირი პატარა სათამაშო კაცუნა. დგება საჩვენებელი დიალოგი. იწყებს მასწავლებელი: „ეს ვინ არის?“ – „ეს ბიჭია“; მასწავლებელი იღებს სათამაშო კაცუნას და ათავსებს ჩანთაში. თავად აგრძელებს და კითხვასაც უპასუხებს: „სად არის ბიჭი?“ – „ბიჭი ჩანთაშია!“ იწყებს ყველა წყვილი თავისი როლის გააქტიურებას და კაცუნას შესახებ კითხვების დასმას: „ეს ვინ არის?“; „სად არის ბიჭი?“

ეს როლური თამაში როგორც კი მთელ წრეზე დასრულდება, შემოდის ახალი სათამაშო გოგონა. მასწავლებლის მიერ მეორდება კითხვა უკვე ჩვენებით, სხვა კონტექსტით და თავად მასწავლებელი სცემს პასუხს: „სადაა გოგო?“ – „გოგო აქაა?“ ყველა ერთხმად იმეორებს შეკითხვებს: „სადაა გოგო?“ – „გოგო იქ არის“, „სადაა გოგო?“ – „გოგო იქაა?“

მასწავლებელი აკრავს დაფაზე დიდ ნახატს, რომელზეც დახატულია სკოლაში მიმავალი გოგო-ბიჭები. უთითებს სკოლაზე და სვამს კითხვას: „ეს რა არის?“ – „ეს არის სკოლა./ეს სკოლაა.“; „ეს ვისი სკოლაა?“ – ეს ჩემი სკოლაა.“ თავადვე უპასუხებს.

შემდეგ სპირალურად სათითაოდ უსვამს კითხვას შემსწავლელს და აპასუხებინებს ერთსა და იმავეს – „ეს სკოლაა; ეს ჩემი სკოლაა!“ გადადიან წყვილში დიალოგზე და სპირალურად მეორდება იგივე კითხვა-პასუხები წრეზე.

ახალი აქტივობისთვის ემზადება მასწავლებელი, ითხოვს ყურადღებას, საჩვენებელი თითით მიმართავს პირველ მაგიდასთან მჯდომ მოსწავლეს: „ეს შენი სკოლაა?“ – „დიახ, ეს ჩემი სკოლაა.“ ადგილს ინაცვლებს მასწავლებელი, გვერდით უდგება მოსწავლეს და პასუხს თავად სცემს. შეკითხვის აქტივობა ვრცელდება ჯგუფში და ყველა იღებს მონაწილეობას. „ჩემი“, „შენი“ კუთვნილებითი ნაცვალსახელები აღქმული და დამახსოვრებულია.

„ეს შენი სკოლაა?“ – არა, ეს არაა ჩემი სკოლა, ეს მისი სკოლაა“. დაფაზე იხატება სკოლის შენობა და შენობასთან პატარა ბიჭი. მესამე პირთან მიმართებისთვის მასწავლებელი კვლავ საჩვენებელი თითით უჩვენებს დაფაზე ბიჭს.

მასწავლებელი უთითებს დაფაზე დახატულ სკოლაზე და სვამს კითხვას: „ეს ჩვენი სკოლაა?“. შემსწავლელები უპასუხებენ: „არა, ეს არაა ჩვენი სკოლა.“ მასწავლებელი: „დიახ, ეს არაა ჩვენი სკოლა. ეს მათი სკოლაა!“. კვლავ ისმევა შეკითხვა: „ეს თქვენი სკოლაა?“ – „არა, ეს არაა ჩვენი სკოლა, ეს მათი სკოლაა!“ იმავე მიდგომით აქტიურდება ჯგუფში შეკითხვები პასუხებითურთ. საბოლოოდ, შემაჯამებელი პრაქტიკული აქტივობებით რეფლექსიას მიმართავს მასწავლებელი და შემსწავლელებთან ერთად ჯგუფურად, გუნდური მუშაობით ასრულებს ამ პირველ ეტაპს.

აი, ასე გამოიყურება ჩვენი სამფაზიანი ციკლი პირველი შეხვედრებისა. ისინი აგებულია სპირალურად. ამ მნიშვნელოვან ნაწილში დაიფარა შემდეგი საკითხები:

- კითხვითი სიტყვები: ვინ? რა? სად?;
- პირის ნაცვალსახელები: ჩვენ, თქვენ, ისინი;
- კუთვნილებითი ნაცვალსახელები: ჩემი, შენი, მისი, ჩვენი, თქვენი, მათი;
- ადგილის ზმნიზედები: აქ, იქ;
- ყოფნა ზმნის მრავლობითის ფორმები: ვართ, ხართ, არიან;
- ლექსიკა: ბიჭი, გოგო, სკოლა, ჩანთა, მეგობრები (მრ,რიცხვი);
- ფრაზები: თუ შეიძლება; ის მინდა; კი, ბატონო! აი, აიღეთ; მოიცა.

ლიტერატურა:

1. გაჩეჩილაძე ო. გ. (1992): ქართული ენა. თსუ გამომცემლობა. თბილისი.
2. თალაკვაძე მ. დ. (1975): ქართული ენის გრამატიკის სწავლების მეთოდოლოგია. განათლება გამომცემლობა. თბილისი.
3. თემფლი ჩ. პროგრამა. კითხვა და წერა კრიტიკული აზროვნებისთვის. (2001): სტრატეგიები სხვადასხვა საგანში. ღია საზოგადოების ინსტიტუტი. ნიუ იორკი.
4. კვაჭაძე ლ. კ. (1981): ქართული ენა. განათლება გამომცემლობა. თბილისი.
5. შავთვალაძე ნ.გ. (2022): ბილიკი. ქართული ენა ინგლისურენოვანთათვის, სახელმძღვანელო I/ A1. ფორმა გამომცემლობა. თბილისი.
6. შავთვალაძე ნ.გ. (2021): ბილიკი. სამუშაო რვეული. დონე I. ფორმა გამომცემლობა. თბილისი.
7. შანიძე ა.გ. (1953): ქართული ენის გრამატიკის საფუძვლები. I. მორფოლოგია. თსუ გამომცემლობა. თბილისი.
8. Roskos K., Neuman S.R. (2014): Best Practices in Reading. A 21st Century Skill Update. The Reading Teacher, 67(7), 507-511. International Reading Association.
9. Abbs, J., Gracco, V., & Cole, K. (1984) Control of multimovement coordination: Sensorimotor mechanisms in speech motor programming. Journal of Motor Behaviors, 16, 195
10. Denes, P., & Pinson, E. (1993). The speech chain (2nd ed.). New York: Freeman.
11. USAID, G-PRIED. საქართველოს დაწყებითი განათლების პროექტი. (2015): კითხვისა და წერის სწავლება დაწყებით საფეხურზე (I-VI კლასები). თბილისი.

Nana Shavtvaladze
The University of Georgia

“Ending the first cycle of teaching Georgian as a foreign language - with the first stage students”

Abstract

The first cycle of teaching and meeting with the students is of great importance. Learning materials should be provided purposefully and completely. The methods of providing the material should be carefully selected, planned and organized, which is essential to achieve the goal.

Practical experience gives us right to offer the third methodical frame of the first cycle with its strategical and sequential plan, which our Language Center “Semita” utilizes with the great success. We consider it preferable to provide new material in a spiral manner. We choose active communication method for the lessons. The last part of the first cycle covers the following: question words: Who? What? Where?; Personal Pronouns: We, You, They; Possessive Pronouns: My, your, his, her, our, their; Adverbs of place: here, there; Plural form of the verb “to be”: are; Vocabulary: a boy, a girl, a school, A bag, friends (plural form); Phrases: may I..?; I would like..; Here you are...; Yes, of course; Hold on...